

ה"גניזה" החרסונית

תולדות "הגניזה החרסונית" והוכחת זיופה

על "גניזה" חסידית זו הרבו לכתוב בשלשים השנים האחרונות בכתבי עת ובספרים שונים. דעות שונות הובעו על כך ולמסקנות שונות, חיוביות ושליליות. הגיעו החוקרים בדבר אמיתות הכתבים. אבל הצד השווה שבהם שכולם לא נחתו לבדיקה כללית ויסודית של תוכן הכתבים, שנתפרסמו במשך הזמן במקומות שונים, ושל כל צדדי הענין. רובם דנו בזה על סמך בדיקה שטחית ועיון מקופיא, או שדנו רק על אגרות אחדות מסוימות שנתעסקו בהן.

אגב עבודתי באיסוף מכתבי רבנו ובחומר המשתייך לזה, בדקתי את מכתבי הגניזה הללו עד מקום שידי מגעת, והגעתי למסקנא שכל מכתבי הגניזה שראו את אור הדפוס הנס מזוייפים. ולא זו בלבד, אלא הזיפן לא הצליח במלאכתו, עד שרובם של המכתבים הם מזוייפים מתוכם, כמו שאברר בהמשך דברי.

על השתלשלות מציאת הכתבים ורכישתם, ועל תכנם הכללי, מסופר בקטע ממכתבו של אדמו"ר הרי"צ ז"ל מלובאוויץ שנדפס ב"התמים" חוברת א'. וזה לשונו (בהשמטות):

הכתבים והמכתבים אשר נתגלו אחרי הורדת השלטון הישן בפלכי קיוב וחרסאן, ונקראים בשם גניזה החרסאנית, הם אוצר בלום.

בקיץ תרע"ח יצאה שמועה באודיסא, כי בעת המהפכה בחרסון נמכרה או נשדדה הארכיון של הבולשת ובו הרבה כתבי יד, מהם כתובים על קלף ומהם על נייר, מכתבים שונים וספרים נדפסים שלמד בהם מורנו הבעש"ט ז"ע.

כעבור איזה ימים הגיעו לאודיסא כמה מכתבים כתובים וחתומים בידי קודש מורנו הבעש"ט, הרב המגיד ממעזריטש ועוד ועוד, ונמכרו בסכומי כסף גדולים.

בשום אופן לא חפצו המוכרים לגלות באיזה דרך הגיעו אליהם הכתבים והספרים, ומראה פניהם העיר חשד של זיוף. אבל מכיון שראו — הקונים — כי כל כתב, מכתב וספר, כתוב עליו כי נמצא בעת החפוש שהי' בביתו של הצדיק מרזין וחתום בגושטנקא ומלכא בשערה ומצויין במספר (נומער) עם חתימתו של הפקיד, התחילו לקנות במחירים גבוהים.

בעת ההיא גר באודיסא החסיד... ר' שמואל ברש"ו נ"ע גור ארי, קנה חלק גדול מהכתבי יד והספרים של הגניזה החרסונית במחיר גדול, וישלחם בתור תשורה להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק (ר' שלום דובער ז"ל) לרוסטוב-דון...

הגניזה החרסונית כוללת:

א. כתבי יד (א' כתובים על קלף, ב' כתובים על נייר), ותוכם: א. עניני קבלה (א' כינויים שונים משמותיו של הקב"ה, ב' שמות מלאכים, ג' אלפי ביתין — א' בלי נקודות, ב' עם נקודות, ג' עם טעמים — ד' שירי המלאכים, ה' צירופי שמות והשבעתן, ו' פירושי מאמרי הוזהר), ב. ביאורי מקראות ומאמרי רז"ל, ג. סיפורים (א' ארוכים, ב' קצרים), ד. מכתבים (א' מרה"צ ר' אדם בעל שם, ב' ממורנו הבעש"ט, ג' מתלמידי מורנו הבעש"ט, ד' ממורנו הה"מ מעזריטש, ה' מתלמידי מורנו הה"מ ממעזריטש, החבריא קדישא, ו' ממורנו הרה"ק הרב אברהם המלאך הקדוש, ז' הרה"ק הרמ"מ מוויטעבסק, ח' הוד כ"ק רבנו הגדול).

ב. ספרים נדפסים שונים.

ג. יריעות של קלף, מעובד ומשורטט מוכן לכתובה.

ד. חותמו של מורנו הבעש"ט.

ה. כלי כסף בשביל בשמים של מורנו הבעש"ט (א' כלי כסף בתמונת דג, ב' כלי כסף בתמונת מגדל, ג' כלי כסף בתמונת אילן) ... עכ"ל.

בשנת תרפ"ג פרסם הרב פרופ' ש. אסף בשבועון "התור" (ירושלים תרפ"ג גל' 10) פקסימיליא של שני מכתבי הבעש"ט מן ה"גניזה". גופן של המכתבים הללו נמסר אח"כ למאסף האבטוגראפים הד"ר אברהם שבאדרון. הלה חתך מן גליון המכתבים חתיכות נייר ושלחן לבדיקה למעבדה מדעית חשובה בווינה. תוצאות הבדיקה הוכיחו שהנייר של שני המכתבים עשוי מצללוזא של עץ ומחומר קש. לייצר נייר כזה החלו רק בשנות תר"ו—תרל"ב (1846—1872). עד הזמן ההוא עשו נייר רק מסרטוטים.

תוצאות הבדיקה החימית שלח הד"ר שבדרון לאדמו"ר מלובאוויץ לריגא, וקבל ע"ז תשובה מאת מזכירו מתאריך ו' טבת תרפ"ט. הד"ר שבדרון פרסם מאמר בשבועון "מאזנים" (תרפ"ט, גליון י"ח), שבו סיפר על תולדות הגניזה וכל הנ"ל, וגם את מכתב התשובה הדפיס שם בהשמטות. במכתב זה מפרט הכותב את תוכן הכתבים. (כמכתב אדמו"ר שב"התמים"), ובסופו הריהו מסכם:

אין גם ספק אשר כל הכתבים, מכתבים וגליונות, אינם כתבי קדשם של הוד כ"ק מורינו ורבותינו וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר אליהם מתיחס התוכן האמור בהמכתבים. ועל פי שלשה עדים יקום דבר זה: באוצר של כ"ק אדמו"ר שליט"א הבא בירושה מדור לדור ישנם: א) כ"ק של כ"ק מורינו הבעש"ט נ"ע מכבר, אשר הי' עוד באוצרו של הוד כ"ק רבינו הגדול בעל התניא, ונראה דכל אלה אינם מאותו הכתב כלל. ב) כן ישנו כ"ק של כ"ק הרה"צ ר' מנחם מענדל האראדאקער נ"ע. ג) וכ"ק של הוד כ"ק אדמו"ר רבנו הגדול, אשר מבין כולם נראה כי כל הכתבים האלה הבאים מהגניזה אינם אלא העתקות, כתב יד מעתיק בלבד...

מזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, יחזקאל פייגין.

הד"ר שבדרון כותב במאמרו הנ"ל כי ר' שמואל גור ארלי הנ"ל שלח העתקות מן הכתבים לרביים מגור, גרודזיסק ורדזימין. גם האדמו"ר רמ"נ פרידמן מבויאן (טשרנוביץ) נכדו של הרוז'יני קבל חלק מן הגניזה. מר חיים בלוך (שהו"ל את החוברת "קובץ מכתבים מקוריים, וינא חש"ד, בערך תרפ"ג) העיד לפני ד"ר שבדרון כי החתימות על המכתבים שראה בעיניו בידי האדמו"ר מבויאן שוות בדיוק לחתימה על המכתב שהוכח זיפו ע"י הבדיקה החימית.

מתוך כל הכתבים הנזכרים לעיל נתפרסם בדפוס רק חלק מהם, חלק המכתבים. החלק העוסק בעניני קבלה וכו' לא ראה את אור הדפוס. המכתבים נדפסו במקומות שונים, והקובץ היותר גדול ומושלם שנעתק בהעתקה מדויקת ואחראית מתוך גוף הכתבים שנמצאו אצל אדמו"ר מלובאוויץ, נדפס בחוברות "התמים" (א—ח) שנדפסו בוורשא בשנים תרצ"ה—תרצ"ץ. שם נדפסו בסדר כרונולוגי ומסומנים במספרים סדוריים 306 מכתבים. מכתבים נוספים מועטים נדפסו במקומות אחרים שונים.

לאחר שנוכחתי בזיפם, חשבתי להשמיט את המכתבים הללו מתוך ספרנו זה, אבל הואיל ורבים הוטעו להאמין באמיתותם של מכתבים אלו, החלטתי לצרפם לספר זה במדור מיוחד ולהביא לפני משפט הקוראים את הוכחותי לזיפם. בספרנו יובאו לקמן ע"י מכתבי ה"גניזה" שיש להם איזו שייכות לרבנו, ס"ט מהם הועתקו מן "התמים" ושבעה — ממקורות אחרים שצויינו בשולי המכתבים. ואלו הן ראיותי:

א. הסגנון.

מכתבים אלו מיוחדים ליותר מ־30 כותבים, וכולם כותבים בסגנון אחד ממש. הסגנון הוא אחיד עד כדי כך שמי שיקרא כמה עשרות מכתבים יוכל מייד לזהות את שאר המכתבים כי הם ממכתבי ה"גניזה". בספרים שונים נדפסו מכתבים

אמיתיים מאת כותבי מכתבי הגניזה — ואם נשוה את ההם לאלו נזכר מייד כי סגנונם שונה לחלוטין. (גם בספרנו הובאו מכתבים אמיתיים מאת כמה מן הכותבים, וביחוד מכתבי רבנו). שפתו של הזיפן היא לשון עלגים דלה ומשובשת — היפוכה הגמור של שפת מכתבי רבותינו האמיתיים.

ב. היחס שבין בעלי מכתבי הגניזה זה לזה תמיד מובלט ומודגש הדגשה יתירה. בכל מקום שהרב כותב לתלמידו הריהו מדגיש "לתלמידי" וחותרם "רבך ומורך", ובדבר הכותב על חבריו הוא מדגיש "חברי" או "בן גילי". בכלל אין דרך גדולי הדורות להבליט את רבנותם ולהדגיש למקבלי מכתביהם כי הם תלמידיהם. הנה למשל לא מצאנו בשום מקום במכתבי רבנו האמיתיים את הכינוי "תלמידי", "חברי", "בן גילי" או חתימה בנוסח "מורך ורבך" — ולעומת זאת מוצאים אנו כך בקביעות בכל מכתבי הגניזה. הזיפן רוצה כל כך לדייק בדבר זה עד שבמכתבי ר' אברהם המלאך לרבנו הריהו מכנהו "תלמידי וחברי" (עי' לקמן בספרנו מכתבים ל"ח ל"ט ועוד) — להבליט את היחס של "רב חבר" אל "תלמיד חבר". לדוגמא עיין לקמן במכתב ל"ג בספרנו, המתחיל "אל כ"ק אדמו"ר הק' מוהר"ר אברהם" וחותרם "מנאי חברו ותלמידו" — דיוק מגוחך ומופלא של זיפן!

ג. שמות וכינויים וחתימות.

בכל מכתבי המגיד ממעזריטש ובנו הריהם מכנים את רבנו בשם "זלמינא". כמעט שלא זכה אף פעם אחת להיות מכונה בשמו המלא "שניאור זלמן", ואפילו במקום שכותבים עליו תארים מופלגים כגון "לכבוד קדושת תלמידי הרה"ג הקדוש עטרת ראשי איש אלקים וכו' מוהר"ר זלמינא יחי' " (מכתב כ"ח) או במכתב המלצה שהמגיד נותן לו לאיסוף מעות לפדיון שבויים (סי' כ"ט). הדבר יובן אם נשים לב שהכינוי "זלמינא" הנהוג בוואלין לא הי' מצוי כלל בליטא ורייסין. משום כך היו מצינים חסידי חב"ד בסיפוריהם כי אצל רבו הה"מ ממעזריטש הי' מכונה רבנו בכינוי "זלמינא". הזיפן דגן הפריז בזה על המדה ולא החסיר אף פעם אחת שלא כינהו בכינוי זה. כמו"כ פונים הכותבים לר' משולם זוסיא בכינוי "זושע" וכן אברהמיני, בעריניא וכד', שלא כדרך רבותינו לכנות חבריהם בשמם המלא ולא בכינויי הקטנה.

רבנו חותם בכל מכתביו להרב המגיד "שניאור זלמן בן רבקה", בשם אמו דוקא, כנהוג בפדיון-נפש. גם בזה הפריז הזיפן מאד והחתים את רבנו בצורה זו אפילו בפתקאות שתכנן עוסק בעניינים שוטפים גרידא.

בהרבה מקומות מוסיף הזיפן לתואר מקבל המכתב גם את שם עירו, ביחוד כשמקבל המכתב ידוע ומפורסם על שם העיר. ונכשל בזה, כי בתאריך כתיבת המכתב לא הי' עדיין יושב בעיר ההיא. במכתבי רבנו לתלמידו ר' אהרן הלוי מוסיף הזיפן "מסטראשעלע" (מכתבים נ', ס"ט) אעפ"י שעדיין לא התיישב בעיר ההיא, כמבואר בהערותי שם. כמו"כ ברוב המכתבים שמלפני שנת תק"ל שמוזכר בהם ר' יעקב, יוסף הכהן בעל "תולדות יעקב יוסף" מוסיף הזיפן "מפולנאה", וכן מביא עובדות שקרו לו כרבה של פולנאה, אע"פ שהוא לא נתמנה לרב בפולנאה עד אחר פטירתו של ר' יהודה ליב מוכיח מפולנאה בכ"א טבת תק"ל (ראה "דמויות מגדולי החסידות" לשצרנסקי בפרק על בעל התולדות). בטעות זו נפל י"ח פעמים, ראה ב"התמים" מכתבים סי' נה, נח, פט, ק, קי, קיז, קכא, קלט, קמב, קמט, קסד, קעד, קעה, קפב, קפז, קפה, קפט, קצו.

במקום שיש למקבלי המכתבים שמות משפחה, כגון רפפורט או הורוויץ, דייק
הזיפן לכתוב את שם המשפחה, דבר שאינו נהוג בדורות ההם.
ד. תאריכים.

ברוב המכתבים העתיקים המגיעים לידינו ע"י העתקות אין בכלל תאריכים,
או שנשתמר פרט השנה בלבד. במכתבי הגניזה (גם הם רק העתקות הנם, כנזכר
לעיל) יש כמעט בכולם (למעלה מתשעים למאה) תאריכים מדויקים. דיוק יתר
של זיפן. ברם כמעט כל התאריכים הם רק לימות השבוע על פי הפרשיות, מבלי
להזכיר כמה ימים בחודש. זוהי דרך נוחה וקלה להמנע מסתירות בהתאמת ימי
השבוע לימי החודש ומכתיבת מכתב בשבת קודש. כמו"כ נמנע זיפנו מכתיבת
מכתבים בפרשיות צו, שמיני או אחרי מות, שבהן חל חג הפסח, אבל בכל זאת
נכשל פעמים רבות בתאריכים מזוייפים בימי הפרשיות שפעמים מתחברות ופעמים
נפרדות ובימי החגים החלים באמצע השבוע.

כן נפשל הרבה פעמים בהחתמת אנשים שהיו כבר בעולם האמת. הדבר קרה
לו באותם שאין שנות פטירתם מפורסמות כל כך, כגון ר' זוסיא מאניפולי (סי' ס"ד
וס"ח לקמן בספרנו) ר' חיים חייקא מהמדורא (נ"ג, נ"ד), דבורה לאה בת רבנו
(מכתב ס"א) וכד'.

יש שהוסיף ברכת המתים לאנשים חיים. לדוגמא: בכל מכתבי רבנו, גם לפני
שנת תק"מ הוא חותם "במוהר"ר ברוך ז"ל", אע"פ שאביו הי' עדיין חי (עי'
בהערתי למכתב ג'). וכן קרה לו אצל ר' פנחס בהג' רח"ה שיק, עיין בהערותי
למכתבים סי' נ"ח וס'.

ה. מראיהן של האגרות.

כל אלו שהיו אגרות אלו תחת ידם מעידים כי מראיהן החיצון הי' כשל אגרות
מקוריות ולא כשל העתקות. ב"רשומות" כרך ב' נדפסו שלש אגרות, שתיים
מהבעש"ט לר' נחמן מארדענקא ואחת מרבנו לר"א מקאליסק. (שלשתן לא נדפסו
בהתמים). השלישית תובא בספרנו בסי' מ"ב. המו"ל ב"רשומות" (החותם ב.) מביא
את תארן: נייר עתיק בלה ומלוכלך. האגרת הב' כתובה על "שתי רביעיות גליון,
ווירז'ה, מקופל ארבעה, כקפול אגרת. מבחוץ היתה האגרת סגורה ברצועת נייר דקה,
האחוזה מזה ומזה, לשני צדי האגרת, בדבק, וקטועה באמצע במקום הפתיחה. רשומו
של קטע הרצועה שנפתחה עדיין טבוע וניכר קצת על פני עצם גבה של האגרת.
כתובת האגרת מבחוץ היא כך: מאוסטראה למעזיבז קא זכו לי' האי חסידא
התורני וכו' מוהר"ר נחמן...".

כפי שנתברר לעיל אין אלו אגרות מקוריות אלא העתקה — אם כן איזה
מעתיק יבוא להעתיק אגרת בצורה זו? לשם מה נכתבה הכתובת ע"ג האגרת?
ולשם מה הודבקה מבחוץ רצועת הנייר? — על כרחך צריך לומר שאין זה אלא
מעשי ידי זיפן הרוצה לזייף "אגרת מקורית" כדי למכרה בכסף מלא!

ו. הכתובת של פקיד השלטון הרזסי, המשמשת רא"י לאמיתות הכתבים בפי
ה"מכשירים" הריהי רק רא"י לסתור. ב"רשומות" שם מתוארת הכתובת שנמצאה
על אחת האגרות: "מאחוריה יש סימן מספר וגם חומר חותם וגם רשימה כתובה
וחתומה ביד איזה פקיד בור ושמו יערומייוב, המעיד בלשון משובשת כי "האגרת
היא מן הניירות שנמצאו בעת החפוש בבית ה"רבי"ן הצדיק סרול שולימוביץ
פרידמן בעיירה רוזשין (קיוב) על מנת לתרגם בשפה רוסית" ומזכיר לבסוף את שם

אוצר החכמה

הערכאה שהנייר נפל לשם — „שלטון הפלך החרסוני“.

הכתובת כלשונה:

Найденный бумага при обыскъ у Арестованна Равина (Щадикъ) Сруль
Шулимовичъ Фридманъ М. Ружинъ (Кіев.) для перев. русскимъ языкомъ
Столначальникъ Ермѣевъ.

Въ Херсонское Губернское Правленіе.

№№ 617-6.

8167 (г. л.) 15

...השגאות הגסות שבה, כמו שרואה הקורא אינן כתיביות (אורתוגרפיות)
אלא מלוליות, ומסוג כזה שלא יתכן בשום פנים בפי איש שלשונו רוסית, ואפילו
המונית, מלידה. האין כאן יד ישראל באמצע?!

ועוד אוסיף אני לתמוה, למה נשלחו אז הכתבים מעיר הפלך קיוב הגדולה
והעתיקה לעיר חרסון הצעירה שמקרוב נתחדש ישובה בעת ההיא?
ז.

כפי שנזכר לעיל הוכיחה הבדיקה החימית כי נייר מסוגו של נייר המכתבים
שלנו החלו לייצר רק בשנות תר"ו—תרל"ב, כלומר לפחות כשש שנים לאחר מאסרו
של הרבי מרוזין בשנת ת"ר תר"א — אם כן היאך תתפרש הכתובת הרוסית (שהיא
ה"עדות" על אמיתיות הכתבים) שהכתבים נלקחו בזמן מאסרו של הרבי מרוזין?
ח.

רובו המכריע של המכתבים אין בו דברי תורה כלל ואינו אלא פתקאות קצרות
במילי דעלמא גרידא. היעלה על הדעת שבאוצרותיו של הר"י מרוזין ז"ל, נכדם
של הה"מ ממעזריטש ובנו הר"א המלאך, לא נמצא כמעט אף מכתב אחד של אבותיו
וקניו אלו בדברי תורה ויראה שיהי' ארכו יותר מג' וד' שורות?!

יש להתפלא על הזיפן, מדוע הוציא לשוק רק „מכתבים קדושים" ותו לא מידי.
ומדוע שכח לזיפן גם איזה דוקומנטים של הערכאות הרוסיים בנוגע למאסרו של
הרבי מרוזין ושל האשמות נגדו? הרי לדבריו נשדד כל הארכיון הממשלתי? —
קושיא זו תתישב אם נשים לב לבקיותו של זייפנו בלשון הרוסית שנראתה
בעליל בכתובת הנ"ל. וגם כנראה היתה מטרתו של הזיפן להפיץ את סחורתו בין
לקוחות חסידים ואנשי מעשה המתענינים יותר ב„מכתבים קדושים" מאשר
בדוקומנטים היסטוריים של ערכאות של גויים.

י. הערות למכתבים שנדפסו בחוברות „התמים“.

להשלמת הוכחותי על זיוף הגניזה אביא בזה גם את הערותי על המכתבים
שנדפסו ב„התמים" ולא הוכנסו לספר זה. כדי שלא להרחיב את יריעות הספר
בדברים צדדיים שאין להם שייכות לרבנו לא העתקתי את גוף המכתבים, והריני
מציין את ההערות לפי המספרים הסידוריים של המכתבים שנדפסו בחוברות
„התמים". (והמטיל עדיין ספק בזיוף המכתבים יטרח נא להשוות ההערות לגוף
המכתבים).

המספר הסידורי ב„התמים“

א. . . . . התוכן עצמו מוזר, ועכ"פ לא הי' צריך להודיע כל זה במכתב, הרי
רא"ג השיאו את אחותו ובהה על קנקנו.

ב. . . . . הזיפן לא ידע ששנת תצ"א מעוברת ופ' ויקרא לפני פורים ולא לפני פסח.

המספר הסדורי ב"התמים"

- ט. . . . בתצ"א היו פרשיות מטות ומסעי מחוברות.
 כד. . . . בתצ"ג היו פרשיות נצבים וילך מחוברות.
 לד. . . . הבעש"ט כבר הי' לו גילוי אליהו אליו ביחידות בשנת תע"ד, ואצל הצדיקים הנסתרים עוד קודם לכן. — קונטרס ח"י אלול עמ' 33.
 מג. . . . בתק"א היתה שבת בראשית באסרו חג.
 מו. . . . בתק"ב היו פרשיות נצבים וילך מחוברות.
 מט. . . . ה' ואתחנן חל בתשעה באב.
 נא. . . . שני המכתבים סותרים זא"ז.
 נה. נה. . . . ר' יעקב יוסף לא הי' בפולגאה לפני שנת תק"ל.
 סא. . . . ר' משה מקיטוב נפטר בשנת תצ"ח (שארית לשארית).
 סא. סב. . . . סתירה בין תאריכי שני המכתבים.
 סט. . . . ג' אחרי הי' או אחרון של פסח.
 ע. . . . ר' יצחק מדרוהוביץ נפטר ביום ז' ניסן תק"י (לדברי מזכרת שה"ג או בשנת תק"ד לדעת ס' הילולא דצדיקא).
 עא. . . . ר' ליב פיסטינער נפטר ביום ג' אייר תק"ה (ראה מצבתו ב"קובץ מכתבים מקוריים").
 עג. עד. עז. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
 פט. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
 צו. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
 ק. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
 קד. . . . בשנת תקט"ו חל שמיני עצרת ביום ג'.
 קז. . . . 2 זיופים : 1) ראה הערה למכתב מס' ע. 2) שם אמו של ר"י מדרוהוביץ יענטא ולא רבקה (מאמר מ' בראור ברשומות כרך ו').
 קי. קיז. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
 קיז. קיח. . . . אי אפשר להגיע ביום אחד ממעזיבוז ללעחיוויץ.
 קכא. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
 קכו. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
 קל. . . . נצבים וילך היו מחוברות בשנת תקי"ז.
 קלט. . . . 5 זיופים : 1) לא ידוע על חרם בשקלאב בתקי"ז. 2) רי"י לא הי' עדיין בפולגאה. 3) 4) רי"י מדרוהוביץ נר"ל פיסטינער כבר נפטר. 5) ר' מאיר מרגליות בעל "מאיר נתיבים" נתמנה לרבנות באוסטראה בתקל"ז, כתב הרבנות נדפס ב"רשומות" ב' עמ' 299.
 קמב. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
 קמג. קמד. . . . התאריכים סותרים זה את זה.
 קמה. . . . אין בנמצא "תשובת רדב"ז חלק אבן העזר", כי תשובות רדב"ז אינן מסודרות על סדר הטורים.
 קמו. . . . שכח הזיכרון לכתוב ר' משולם פייביש הלוי, ולא שכח לציין שם משפחתו הורוויץ.
 קמט. . . . ראה הערה למכתב מס' נה.
 קנב. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
 קנו. . . . לא הי' עוד אב"ד בשקלאב בשם ר' מנחם מענדל חוץ מן הרמ"מ משקלאב תלמיד הגר"א, שכנראה לרבו הגר"א מכוונים הדברים "מדוע פתח רבו את פיו" וכד'. הרמ"מ הזה הי' אב"ד בשקלאב זמן רב אחר פטירת הבעש"ט. הוא נפטר בירושלים ביום א' דר"ח אדר תקפ"ז (תוח"י), ואפילו אם הגיע לגבורות הי' בשנת תקי"ח רק בן י"א.
 קסד. . . . ראה הערה למכתב מס' ע.
 קסז. . . . הזיכרון מקפץ את רח"כ רפפורט מעיר לעיר בשנה אחת. באסרו חג סוכות הריהו אב"ד לבוב (עי' מכתב קסא), בפ' וארא אב"ד אוסטראה ובכ"ו תמוז שוב אב"ד לבוב (עי' מכתב קעג).

המספר הסדורי ב"התמים"

קסט. — . לר"ן מברסלב היתה בת שנקראה אדיל ע"ש זקנתו בת הבעש"ט. נשואיה נערכו בר"ח אלול תק"ס (חיי מוהר"ן דף כ"ז ב.), אם היתה אז גדולה מבת ד' שנים, הרי שנפטרה זקנתה אדיל בת הבעש"ט לפני ש' תקנ"ז. א"כ לא הי' הר"י מרוזין שנולד בתקנ"ז יכול לקנות ממנה את המכתב. ומכאן ראוי נוספת שכל סיפורם של הזייפנים כי המכתבים נמצאו אצל הר"י מרוזין בשקר יסודו.

קעד. . . 3 זיופים : 1) כ"ו תמוז תקי"ט חל בשבת. 2) ה' ואתחנן חל בט"ב. 3) ר"י לא הי' עדיין רב בפולנאה.

קעה. קפב. . . ראה הערה למכתב מס' נה.

קפו. . . ראה הערה למכתב מס' עא.

קפז—ח—ט. . . ראה הערה למכתב מס' נה.

קצד. . . ר' חיים ירוחם ווילנא הי' בחינא בזמן מסעו באירופא כשד"ר מארץ ישראל בשנת תקי"ד, ומשם שלח לר"י אייבשיץ את עדותו על הקמיעות, כמוזכר בס' לוחות העדות (ועי' ב"קריה גאמנה" עמ' 120) — וזהו שהטעה את הזייפן לקבוע את מושבו של הר"י ווילנא בעיר וינא.

קצו. . . ראה הערה למכתב מס' נה.

רה. . . שם אביו של ר' זוסיא הי' אליעזר ליפמן, עי' בהערתי למכתב ט"ו ממכתבי הגניזה שנדפסו בספרנו.

רנב. . . 2 זיופים : 1) כ"ל. 2) רי"ל כהן מפולנאה לא הי' בשנת תקל"ד מחותנו של המגיד מקונוניץ, כי חתנו ר' משה אליקים בריעה נולד בתקל"ז. בשנת תקל"ו לא דר הרמ"ל בסאסוב, עי' בהערה דלק.

רנט. . . בס' לקוטי חדושי הרמ"ל (מסאסוב) ח"ג הערה ק' מחליט בשם הרבי ממונקטש רח"א שפירא כי המכתב מזויף על סמך 3 ראיות : 1) בחלק א' של ס' חדושי הרמ"ל דף י"ט מובא שבשנת תקל"ו הי' דר עדיין באפטא. לסאסוב עבר רק לאחר נשואיו עם אשתו השני' (בהיתר ק' רבנים) לא לפני שנות תקמ"ב-תקמ"ז. 2) מקובל בידם שבתקל"ו עדיין לא הכיר הרמ"ל את הרמ"מ מקאסיב. ולאח"כ הי' חברו ולא רבו. 3) הרמ"מ מקאסיב נפטר בתקפ"ז כבן נ"ד-נ"ה, נמצא שבתקל"ו הי' כבן וי"ז ולא הי' מכוונה בתואר "הרה"צ הקדוש" ולא הי' מוזמן לאסיפה.

רסא. . . השווה הצוים המרובים בעניני הקבורה לצוואתו האמיתית שצוה את בנו ר' משה לפני מותו בפני הר"א מקאליסק שנדפסה בס' לקוטי אמרים בראש חלק ב'. שם מוזכר רק צו אחד בענין הקבורה — שלא לכתוב שום שבח על המצבה. גם אין כל דמיון לסגנונו של הרמ"מ באגרותיו המובאות בספרנו.

רסו. . . רש"ש מגיקלשבורג נפטר בתקל"ח — ח' שנים קודם למכתב זה.

רסז. . . שנת תקמ"ו מעוברת — ושכח הזייפן לכתוב אדר א' או אדר ב'.

לקביעת אמיתות חתימתו של המגיד ממעזריטש על מכתבי הגניזה עי' בהערתי למכתביו מן הגניזה שבספרנו.

[בספר גנזי נסתרות (חלק אור ישראל) נדפסו חלופי מכתבים ארוכים בין הבעש"ט וגיסו ר"א גרשון קיטיבער מארץ ישראל, ונמצאות כמה סתירות למכתבים שב"התמים". ודע שגם אמיתותם של מכתבים אלו מוטלת בספק, ועיין על כך בהערות שבס' תולדות חכמי ירושלים.]

הקורא את האמור למעלה ואת ההערות למכתבי הגניזה שיובאו להלן, יווכח כי מעטים הם המכתבים הנקיים מכל פגם ו"סירכא" ואין למצוא גם מכתב אחד בין כשלוש מאות ועשרים המכתבים שתכנו וסגנונו "מעוררים אימון". הזייפן הבלתי מוצלח משנה עתים ומחליף את הזמנים ומח' מתים, נוסף על כשלונו בחקוי הסגנון ובסיפורו הבדוי על מקור מציאת הכתבים.

ומקוה אני שהצלחתי להוכיח בעליל את זיופם של מכתבי „גניזה” זו. שנתפרסמו בחוברות ובקבצים שונים, ומהם שנדפסו והופצו גם בהסכמתם של גדולי ישראל שטעו בזה, ולהסיר בוקי סריקי שניתלו באשלי רברבי, מורי החסידות הראשונים נשמתם עדן וזי"ע.

מכתבי ה„גניזה” החרפוניית

תהרהר הרבה, רק תרשום הענין ותשאל אותי, או בן גילך הוא בני הקדוש אברהמיני יחי, ואז תשכיל. וד"ל.

ב'. זמן השינה ל"פ מן וא"ו שעות. ג'. האכילה פ"א ביום ופ"א בלילה למע"ה. ד'. למע"ה ש שבל תסגף א"ע. ה'. ללמוד בכל יום ספר הק' חסד לאברהם¹ מן הרב האזולאי הק' ז"ל, ואז תאיר עיניך.

ובזה שלום יהי לנו ונוכה ללמוד וללמד לש"י...

ד' מורך,

דובער במוהר"ר אברהם².

(ג)

רבנו לר' שמעלקא מגיקלשבורג

ב"ה, יום ה' שמות ת"קלמ"ד.

אל כבוד קודש הקדשים הרב הגאון איש אלקים, בקי בכל וכו' וכו' וכו' ק"ש מו"ה שמעלקא³ הורוויץ י"נ.

אד"ש. בטח ידוע לך מה שהעיר ע"י אדמו"ר הה"מ הק' י"ג לעסוק בחיבור שלחן ערוך החדש. אוכל לבשרו כי ב"ה אני עוסק בו, וה' מצליח בידי לכוין אל האמת לאמיתו⁴, וה' יגמור בעדי לטוב שאזכה לגמרו וליטע אהבתו ויראתו בלב כל ישראל, אנס"ו.

יקבל קונטרס א' לדוגמא.

מנאי אוהבו בל"מ.

שניאור זלמן בא"א מו"ר מ' ברוך זלחה"ה⁵.

(א)

מרבנו אל חותנו

ב"ה, יום ד' במדבר תקכ"ט.

לכבוד מר חותני התורני הנגיד מו"ש^(?) מופלג בתו"ר רודף צדקה שת"ו^(?) מוהר"ל סג"ל י"נ ולחמותי הצנועה א"ח ולזוג' עם כל מ"ב, ^(?) כלם יעמדו על הברכה של רב חיים ושלום וכט"ס.

ת"ל בעד הבריאה, יתן השי"ת לבשר ולהתבשר כל טוב בכב"י אנס"ו.

תדעו שבל אוכל למלאות רצונכם בשו"א בעולם, כי דברי מי שומעין, וכ"ק אדמו"ר הה"מ י"נ אין מגיחני לנסע לביתי, ויפקד עלי שאחוג חג השבועות הק' הבע"ל אתו עמו במחיצתו הקדושה.

יתן ה' לקבל התורה ברתת ובשמחה, א"ו.

מנאי חתנכם וב' מברכם בכט"ס.

שניאור זלמן בחר"ב.

(ב)

מהמגיד ממעזריטש לרבנו — סדר הנהגה

ב"ה, יום ב', ויגש תק"ל.

לכ"ק תלמידי הק' תפארת ראשי גאון וחסיד וכו' וכו' מוהר"ר זלמינא יחי.

אם כי אין דרכי בכך, אבל נעתרתי לבקשתך ורושם אני לך הנהגה, בכדי שתלך לבטח בדרך הקודש אכ"ר, וזהו.

א'. עיקר למוד הקבלה יהי בלילה דווקא עד שעה אחר חצות. אם לא תבין בל הערות בסוף הספר.

(ד)

רבנו לחותנו

ב"ה, יום ה' בא ת"קלמ"ד.

ישפות ה' חו"ש למר חותני הקצין
הנגיד התורני מופלג בתו"ר
מוהרי"ל פג"ל י"נ בויטעבסק.
אי"ה בעוד חודש ימים אבוא לביתי
בהסכם כ"ק אדומ"ו הה"מ הק' י"נ.
שלום לכל ב"ב שיחי ולווג' תחי'.

מנאי חתנכ' דו"ש.

שניאור זלמן בא"א מו"ה
ברוך זלה"ה.

(ה)

המגיד ממעזריטש אל בנו

ב"ה, ה' אמור ת"ק למ"ד, ראבנא.

לבני הקדוש מ' אברהמיני' יחי'.
מכתבך קבלתי ותש כוחי להאריך, ע"כ
אכתוב בקצרה, כי את אשר יאמר לך
תלמידי הרב ה' הק' מ' זלמינא י"נ תשמע
בקולו, כי כל ה"ג"ה ה"יוצא מפיו ה"וא
ברוח ה"קודש.

ממני אביך אוהבך לעד ומברכך
בכט"ס.

דובער במוהר"ר אברהם.

(ו)

רבנו לר' אברהם המלאך

ב"ה, עש"ק דברים ת"קלמ"ד, לאזני.

למשוש לבי ונפשי ורוחי, הרב הקדוש
כמלאך אלקים וכו' מו"ה אברהם
י"נ בן כ"ק אדומ"ו הח"מ י"נ.
יזכור נא אותי לפני כ"ק אדומ"ו י"נ
רפואה שלמה אזני הימין, כי זה יום הג'
שנוול ממנו ליחה. פ"נ יתן בעדי נ"ח
פ' ע"ח.

דברי המאמין בהרופא חנם ובעבדיו
הק'...

שניאור זלמן בן רבקה
הערות בסוף הספר.

(ז)

רבנו לאשתו

ב"ה, יום גי"מ"ל עקב ת"קלמ"ד, ראונא.
לדבתהו מ' סטערנא תחי'.

אדומ"ו הה"מ יח"נ פקד עלי שבכל
ימי הרינוך תשתה בכל יום קודם השינה
צנצנת חלב עם כף דבש. ואני מאמין
באמו"ש שיועיל לך בעזה"ש.
מנאי ב' שניאור זלמן

(ח)

רבנו להרב המגיד ממעזריטש

ב"ה, יום א' וישב תקל"א לפ"ק, פ"ק
לאזני.

אשתחזה בקידה על אפים מול הדום
רגלי קודש הקדשים אדומ"ו
שכ"בה"ג, לו דומי' תהילה, מורנו
ורבנו הה"מ הק' מו"ה ד' ב'
מראונא יחי' נצח ס"ו.

אד"ש הק' י"נ, אשוב מפני היראה
ומפני הכבוד, שחס מלהזכיר שיד"נ הרב
ה"צ הק' מו"ה זושע י"נ אמר תורה. אני
מעיד שזה לא הי' בעיר שהי' שוכן שם
כ"ק אדומ"ו י"נ חס ושלום, רק זה הי'
באם הדרך אשר נסע אתי יחד. ואז אמר
ע"פ והרקותי לכם ברכה, ואמר יקר מאוד.
וגם הרב הק' י"נ מו"ה ר"ן י"נ מ"מ ג"כ
שמע, ע"כ בל יתרעם כ"ק אדומ"ו י"נ
על קדוש וטהור כזה.

ומגודל בטחוני אקוד באימה וביראה
ואומר קדוש.

שניאור זלמן בן רבקה

(ט)

כנ"ל

ב"ה, א' ויחי ת"קל"א, שקלאב.
לכ"ק אדומ"ו הח"מ המפורסם
רבש"כבה"ג נזר ישראל מרנא זרבנא
מק"ק ראבנא.

התאפק בל אוכל. הן אמת שכ"ק י"נ
פקד וצוה עלי שג' חדשים בל אבוא לפני

הנ"ל ליד כ"ק אדומ"ו הה"ח י"ג.
כ"ז נעשה ונגמר ביום ד' ויקרא ת"ק
ל"א, ראבנא⁹.
נאום שניאור זלמן בא"א מו"ה
ברוך ולה"ה⁵.

(יג)

רבנו לר' אברהם המלאך

ב"ה, א' שלח ת"קל"א.

לכ"ק הרב הק' איש אלקים וכו' מ'
אברהם י"ג בן כ"ק א' אדומ"ו הה"ח מ'
י"ג.

אד"ש. מכתב קדשו ק' ביום עש"ק.
ובכל מאודי ורצוני אמלא פקודת הק' של
אדומ"ו הק' בזריות יתרה. ובעוד איזה
שבועות אבוא אי"ה לכ"ק י"ג ואז אמסור
מפה לאוזן ק' את הכל באריכות.
דברי ידידו אוהבו אהבת נפש עולמים
ודו"ש ושלם כ"ק אדומ"ו הה"ח הק' י"ג.
שניאור זלמן בן רבקה

(יד)

ר' אברהם המלאך לרבנו

ב"ה, ג' עקב תקל"א.

לבן גילי וידידי הצדיק הגאון הק'
מ' זלמינא נ"י.

בפקודת אאמו"ר י"ג שבל יתערב על ריב
לא לו. ואמר לי בזה"ל: אברהמיני, שרייב
מין זלמינין לעבין אז טעג קימין וואש
ער וועט זיך דארפין קריגין לשם שמים
אין וועט מצליח זיין אי"ה. עכ"ל הק'.
ד' ידידו"ש כאה.

אברהם במוהר"ר דובער

(טו)

צוואת המגיד ממעזריטש

ב"ה, זכור ברית ער"ה תקל"ב, פק"ק
אניפאלי.

אני הח"מ, היות אין אדם יודע סופו.
ע"כ אני רושם בדעה צלולה ומיושבת אין

זיו הדרת כסא קדשו מטעם כמוס וקדוש.
אשר גלוי וידוע רק לפניו, אבל האמת
אגיד שאין עוד נשמה בקרבי, כל רמ"ח
אברי וגידוי בוערים בי. נא להרשני לבוא.
יהי מה שיהי, בטוח אני שכל יכול הוא
לטובה, וירשני לגשת אל הק' פנימה.
אנ"ס.

תלמידו העלוב שניאור זלמן בן רבקה

(י)

כנ"ל

ב"ה, ד' שמות ת"קל"א.

לכ"ק אדומ"ו הה"ח מ' י"ג.

אד"ש"ק בקידה, אודיע כי ב"ה
פעלתי הרבה על לבותיהם, ולבי חזק כי
אי"ה בעוד ימים אחדים יבוא להנות
מנועם זיו הדרת כ"ק אדומ"ו י"ג.
ד' תלמידו העלוב.

שניאור זלמן בן רבקה

(יא)

כנ"ל

ב"ה, א' ויקרא ת"קל"א, וויטעבסק⁹.

אל כ"ק אדומ"ו הגאון המפורסם
קדוש ונורא שמו, הה"ח מ' בק"ק
ראוונא שי"ג, אנס"ו.

זה כשבוע ימים שבכל יום כחצות כבד
עלי ראשי ערך שעה אחת. נא להזכר על
זכרון קדשו רפואה שלמה במהרה בכב"י
א"ס.

שניאור זלמן בן רבקה

פ"ג ח"י זהובים.

(יב)

שטר השלשה של רבנו

ב"ה.

הושלש ת"י מיד הרבני החסיד הנגיד
כמ"ר אליה' במו"ה פסח מאוסטראה סך
ארבעים אדומים. שבאם יעשה השי"ת עמו
נס ואחיו יצא לחרות עולם בדבר שאסרהו
בכלא ע"פ בלבול, אז אמסור כל הסכום
הערות בסוף הספר.

יתנהגו אתי לאחר אריכת ימי.
ראשית כל, אם ברצון השי"ת אתי
בדעה אז כאשר עתה, אזי תלמידי
התורנים יחיו אשר יעמדו אז יקראו
לפני מלה במלה האדרא קדישא מספר
הזהר הק' עד גמירא אות באות.

ב. בל יגע בגופי ובכל בגדי התכריכין
שום ב"נ זולת אלה אשר יבואו בח"י על
הגליון הזה, לא זולתם, מהעת אשר ישכבו
אותי על הארץ הנקרא אפה"בין עד אשר
יניחו אותי בהגולל.

ג. כל חפצי בגדי חול יתחלקו בין
תלמידי המובהקים יחיו.

ד. כל מעות השלשה אשר ימצאו
בהתבה שלי, תכף אחר שבעה לקיים מה
שכתוב במו.

ה. קאלפאק על ראשי יעשו לי מחתיכת
בד שמונח בהטו"ת שלי כל הימים, מיום
פטירת מו"ר הבעש"ט הק' ז"ל, והוא נשאר
מהבגדי קודש שלו, והסימן בד קודש ילבש.
והש"י המח' את הכל יאריך ימי ושנותי
בככ"י ברב טוב, אכ"ר.

דברי הכו"ח ביום הנ"ל ובשנה הנ"ל,
דובער במוהר"ר אברהם ממעזריטש.
בפנינו הח"מ בא כ"ק אדומ"ו על החתום
בח"י קדשו:

השפל באמת מנחם מענדיל בהרב מו"ה
מושה מוויטעבסק.

לוי יצחק בהגאון מוהר"מ ז"ל.
נאום משולם זוסיל במוהר"ר אברהם¹⁰
מאניפאלי.

..... במוהר"י ז"ל.

ד' אלימלך במוהר"ר אברהם¹⁰ ז"ל.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.⁵

(טז)

פדיון נפש עבור המגיד ממעזריטש

ב"ה.

אנחנו הח"מ מגישים פתקא זו לבקש
רחמים בעד אדומ"ו הק' רבשכבה"ג מרנא
הערות בסוף הספר.

ורבנא וכו' וכו' וכו' קש"ת מוהר"ר
דובער בן חוה שיתרפא במהרה ברפוא"ש
מן השמים בכח קדושת תפלת ופעולת
כ"ק מו"ר הנורא מרן הבעש"ט נ"ע. על
צדקה מנדבים אנחנו קס"א זהובים.
וע"ז באע"ה פק"ק אניפאלי, שנת תקל"ב

יום בית וירא.

נאום בנו אברהם במוהר"ר דובער.
יעקב יוסף הכהן מפולנאה.
שמואל שמעלקא הלוי ממשפחת
הורוויץ.

פנחס הלוי הורוויץ¹¹.

יעקב שמשון בן ראס"י.

חיים חייקא מהמדורא.

משולם פייביש הלוי מזבארז.

שלמה לוצקר מסקאל.

מנחם מענדיל בהרב ה' מושה

מוויטעבסק.

אברהם במו"ה אלכסנדר

מקאליסקא.

משולם זוסיל מפק"ק הנ"ל.

ליב מוכיח מפולנאה¹².

הק' לוי יצחק במוהרי"ם ז"ל.

אלימלך במו"ה א' מליזענסק.

ישראל במו"ה שבתי ז"ל מקאזניץ.

אנחנו הח"מ השלוחים שנבחרנו מעדתנו
הק' למסור בהשליחות את הפ"נ לארון
הק' של כ"ק אדומ"ו הק' וכו' מו"ר
הבעש"ט נ"ע.

הק' עזריאל מייזליש מאוסטראווא.

שניאור זלמן בן רבקה מלאזני.

כל חכמי קלויז דק"ק בראד מנדבים

הדלקה על ציון הק' עד שנה תמימה.

אפרים שמש כהן פייגיל מבראד.

(יז)

רבנו לר' זוסיא מאניפאלי

ב"ה, ד' חיי שרה תקל"ב.

לבן גילי או"נ איש אלקים קדוש שמו

מו"ה זושע נ"י.

אני איני בקו הבריאה, ע"כ ימהר

לבוא, כי בעוד ימים אחדים יבוא עת

על כן תדע את אשר לפניך איך להתנהג אתו עמו וד"ל. ונרתעתי ושאלתי את מורי נ"ע מה שמו, וענה לי: שמו שניאור זלמן. ונחרדתי מב' טעמים. א' מפני שהעלים ממני תלמידי הק' מ' זלמינא נ"י הדבר, וב' שקודם ארבעים שנה לזה לא זכה שום ב"נ זולת ד' ה' אישים אלוקיים. ואח"כ נעלם רבי הק' נבג"מ מעיני.

אשר ע"כ בני מחמדי, אני אומר אשרי חלקי ואשרי חלקך אשר בחרתיו לאח לך, וד"ל. ראוי שתזהר בו כבוד גדול. ומעתה כל אשר יאמר לך תעשה... תהרהר אחריו ח"ו, ולמעה"ש בל תגלה אותו כ... אנחנו מזה, וד"ל.

יותר אין רק חו"ש וכל טוב... ורצון אביך הכותב בגילה ורעדה ובשמחה.
דובער במוהר"ר אברהם.²
ב"ב ב"ה בחו"ש.

(כ)

ר' אברהם המלאך לרבנו

ב"ה, ד' מקץ, אניפאלי, ת' קל"ב.

אל כבוד ידיד ה' וידי"נ הרב הגאון הק' חבירי ובן גילי וכו' מ' זלמינא נ"י.

בפקודת כ"ק אאמו"ר י"נ, אם שיהי' באפשר לקנות בעדו תשובת רדב"ז כל החלקים דפוס אמשטרדם¹⁸ דוקא, יקנה אותם בכסף מלא. כי נחוצים המה לכ"ק אאמו"ר י"נ מאוד. אבל רצון קדשו שאם יקנה אותם, ישלחם ע"י שליח תיכף, ובלי יעכבם בידו עד אשר יבוא אי"ה על שבת שירה כמדובר.

ובזה אסיים בשלום מאדוה"ש, השי"ת יעזור להתראות בקרב הימים בלב שמח מרוב כל בגו"ר.

דברי חבירו עמיתו בן גילו אוהבו באמת נס"י.
אברהם באאמו"ר דובער.

משמרתי לשמש את אדומ"ו הה"מ הק' יחי', ויזכה כ"ק למלאות מקומי על המשמר, כי אם אין אני לי מי לי זולתו שימלא את מקומי, וד"ל.

דברי או"נ באמת דוש"ת באהבה, שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה⁵.

(יח)

המגיד ממעזריטש לרבנו

ב"ה, א' תולדות תקל"ב, ראבנא.

לתלמידי הרב הגאון הק' מופת הדור, צמיד פתיל אלי וכו' מ' זלמינא י"נ.

מגודל חולשתי וטורדתי שכחתי לתת לך כל הספרים הנחוצים לך לברר וללבן הענין על בוריו כנתנתן מסיני, ע"כ אני שולח לך ע"י ציר מיוחד כל הספרים. ולבי נכון ובטוח בטרת מוחך וקדושת דעתך אשר חננך החונן דעת יתברך, שתברר הענין כנתנתן מסיני, אנס"ו. דברי רבך הקשור לך לעולם.

דובער במוהר"ר אברהם.²

(יט)

המגיד ממעזריטש אל בנו

ב"ה, יום ג' ויצא ת"ק למ"ד בי"ת, ראבנא. לבני יקירי משוש לבי, הקדוש כמר אברהמיני י"נ.

ת' להשי"ת בעד הבריאות.

בני מחמדי, אם כי קשה עלי כעת מלאכת הכתיבה, אבל בל אוכל לתן מעצור ברוחי להודיע אותך. וזהו: אתמול בלילה אחר חצות נגלה אלי כ"ק מורי ורבי האלקי הבעש"ט נבג"מ ואמר לי בזה"ל: תדע בני בעריני, שבכרמך אשר נטעת יש גפן אחד אשר זה מאות שנים לא נטע גפן כזה בישראל, והוא עודנו צעיר בימים, וזכה לגילוי אלי ז"ל זה ב' פעמים, לא בחלום רק במראה פא"פ. הערות בסוף הספר.

(כא)

רבו לאשתו אוצר החכמה

ב"ה, מוש"ק שמות תקל"ב, ראבנא.

לדביתהו הצ' מ' סטערנא תחי'.

קבלתי המלבושים והמעות וגם המכתב.
אני ב"ה בבריא נמונה, כן יגזור ה' לחיים
מעתי ועד עולם, אנ"ס.

מנאי ב' זלמינא.

כל בית כ"ק הה"מ י"נ בחו"ש ב"ה.
שלום לכל ב"ב אבותיך יחי'.

(כב)

רבו לר' זוסיא מאניפאלי

ב"ה, ד' ויקרא תקל"ב, ראבנא.

לידיד ה' הרב הק' איש אלקים נורא
מ' זושע י"נ.אני כותב בפקודת כ"ק אדומ"ו הה"מ
י"ג שיבוא על ש"ק לפה, כי נחוץ לענין
גדול.ד' ידו"ש הכותב בפקודת הק' י"נ.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.

(כג)

ר' לוי יצחק מברדיטשוב לרבו

ב"ה, ל"ג בעומר תקל"ב, שפיטאוקא.

ישפות ה' חיים ושלום אל כ"ק ידיד
ה' וידידי בלו"נ, ה"ה מחות' 14 הרב
הגאון הק' איש אלקים שר התורה
עמוד הימיני וכו' מוהר"ר שניאור
זלמן נ"י.תיכף בקבלתו האג' הזאת, למסור לכ"ק
מו"ר הקדוש שי"נ שת"ל פעלתי הכל
לטובה, וכאשר הבטיח אותי כ"ק י"נ כן
הי' ב"ה, ואי"ה אקוה בכח קדושת מו"ר
הקדוש י"נ שאפעול עוד שיסע אתי ביחד
מפה להנות מנועם זיו קדשנו ולשמוע
לקח טוב. אכ"ר. וע"י אני מבשר הבשורה
טובה לאדמו"ר י"נ.ד' מחות' 14 אוהבו אהבה בלתי
מוגבלת.הק' לוי יצחק בהגאון מוהר"מ ז"ל.
הערות בסוף הספר.

(כד)

המגיד ממעזריטש אל בעל ה"תולדות"

ב"ה, יום ה' בהעלותך תק"ל בי"ת לפ"ק,
ראוונא.אל כבוד חברי וכן גילי הרב הגאון
הק' איש אלקים שר התורה וכו'
מוהר"ר יעקב יוסף הכהן, מ"מ
וראב"ד ק"ק פולנא נ"י.אדשה"ט, שולח לו ע"י תלמידי המובהק
הרב הגאון האמתי וכו' מ' זלמינא יחי'
את כל אשר ביקש ממני, כ"ק י"נ יכול
לדבר אתו מכל בנגלה ובנסתר, כי ידיו
ד"ב⁶ לו ויראתו קודמת לחכמתו. אני
רואה בו סימן טוב ב"ה, רק אני רואה בו
שדרך אחרת אתו לעלות על הסולם בית
אלקים, אבל מה איכפת לנו, כונתו רצוי'
ושלמה, ולפני הרחבת דע"תו וגודל מוחו
אין ח"ו הדרך הק' מסוכן לפניו, אדרבה
יעשה חי"ל, וד"ל.ישלח לי ע"י תלמידי את הנרצה
המדובר.דברי ידידו דו"ש ומעתיר בעדו לטובה
בכל עת ועונה.דובער במוהר"ר אברהם².

(כה)

המגיד ממעזריטש אל בנו

ב"ה, ה' שלח, ראבנא, תקל"ב.

לבני יקירי וחביבי משוש כל, הרבני
וכו' מ' אברהמיני יחי'.תמסור לתלמידי בן גילך הק' מ' זלמינא
יחי', כי לא טוב עשה בזה שהעלים מאתי
שברצוני לסגף א"ע. ע"כ תאמר לו בשמי
שבשום אופן אני איני מסכים לזה שיסגף
א"ע ח"ו, כי צריך הוא לחזק גופו, כי בו
תלויים הד' אמות של הלכה וממנו אש
ד"ת, וד"ל.אביך אוהבך דובער במוהר"ר אברהם².
נכון שתבוא לפה בקרוב.

(כו)

שטר השלשה של המגיד ממעזריטש

ב"ה.

הן הושלש ת"י ד' מאות אדומים
מהנגיד התורני ר' קלונמוס קלמן נ"י על
אופן זה, שבאם יתרפא בנו יחידו כמ"ר
מרדכי בן שרה יחי' מחליו הקשה, אז אתן
שני מאות אדומים על מצות רמב"נ ז"ל,
ומאה אדומים על בנין ביהכ"נ החדש דפה,
ומאה אדומים אחלק כפי חות דעתי.

ובזה באעה"ח ביום ג' ראה תקל"ב,
פק"ק אניפאלי'.

דובער במוהר"ר אברהם².

עד א' שניאור זלמן בא"א מ' ברוך
זללה"ה⁵.

עד ב' משולם זוסיל במוהר"ר אברהם¹⁰.

(כו)

צוואת המגיד ממעזריטש

ב"ה יום א' דסליחות תקל"ב, אניפאלי'.
היות שאין האדם יודע מתי יהי אחר
אריכת ימיו, ע"כ רושם אני הח"מ את
הדברים לבני יקירי וחביבי צדיק וקדוש
אברהמיני' יחי' וזהו:

א'. בכל יום יתפלל מנחה ומעריב דוקא
בצבור.

ב'. ילמוד הלכה בכ"י מספר היד החזקה
עפ"י הסדר.

ג'. בין תפילין דרש"י ור"ת יטעום
מעט ואח"כ ילמוד.

ד'. תילים יאמר בכ"י ל"פ מן ד'
מזמורים, רק בכונה עצומה כאשר
הד' מזמורים בליל יוהכ"פ.

ה'. למה"ש שבל יהי בהתבודדות יותר
מן יום אחד בחודש, אבל באותו
היום בל ידבר גם עם ב"ב י"נ.

ואו'. בל יקמץ, ומה שישאר מההכרח
יתן לצדקה.

זי"ן. ילמוד בכ"י בהכתבים הנכתבים
בכ"י, ששמעתי בעצמי מאדמו"ר כ"ק
הבעש"ט זי"ע.

הערות בסוף הספר.

ח'. ביום היארצייט שלי בל יתענה,
אבל אדרבה יעשה סעודה ויתן
צדקה יותר מיכולתו.

ט"ת. בהטלית שלי של ינ"ט, שהוא במתנה
אלי מכ"ק אדמו"ר הק' הבעש"ט
זי"ע, יתפלל רק ביום הקדוש.

י"ד. יתפלל מתוך סדור פשוט שאין בו
שום פירוש.

י"א. על קברי ילך רק פ"א בשנה ביום
היא"צ שלי.

י"ב. אם מנגיד יחרחרו ריב, ידום וד'
ישלם להם.

י"ג. מתלמידי י"נ ישמע לעצת הק' ר'
מענדלי נ"י, וידבק א"ע במדות הק'
ר' יהודה ליב הכהן נ"י, ובענוות
הק' ר' זושע י"נ, וידע כי שקול
הדע"ת הראשון של תלמידי הותיק
הק' ר' זלמינא בעל השו"ע¹⁵ יחי'
היא נבואה קטנה, וכל היוצא מפיו
יעשה, כי אם הי' בדורו של אדמו"ר
הבעש"ט זי"ע ג"כ הי' מצוין, וד"ל.
ובכל דרכיו ישמע לו, כי חכמתו
ובנ"תו ודע"תו¹⁶ הם עד אין חקר.

גם בל יתערב דוקא שתלמידי הק'
מ' זושע י"נ יהי רועה צאן קדשים, כי
הוא הקדוש כבר עלה למעלה מזה הדרך,
וד"ל.

ועתה אני חותם בחתימת ידי הגליון
העד הזה, ולבי מלא תקוה שאתה בני
תמלא אחרי דברי הכתובים באמת וצדק,
והשי"ת יאריך ימי ושנותי בבריאה נכונה
וכוח"ט בככ"י.

דברי אביך המעתיר בעדך ובעד
כלל ישראל.

דובער במוהר"ר אברהם².

בפנינו הח"מ נכתב ונחתם, ובאע"ה
ביום ובשנת הנ"ל פק"ק אניפאלי'.

עוזיאל מייזליש

אבדק"ק אוסטראווצע וריטשעוו.

הק' שלמה מלוצק מק"ק סקאהל יצ"ו.

(כח)

הרב המגיד לרבנו — סדר בלימוד ובהנהגה
ב"ה עשרת י"ת תק"ל גימל, אניפאל'.

חתימה טובה לכבוד קדושת תלמידי
הרב הגאון הק' עטרת ראשי, איש
אלקים וכו' מוהר"ר זלמינא יחי'.
עוד הפעם אבטל רצוני ואכתוב לו
סדר הלמוד. וזהו:

בבקר קודם התפלה ילמוד רק נגלה,
ודוקא הלכה. בתפלין דר"ת ילמוד...
החזק לישראל¹⁷ מדג"ס יום ביומו. ואח"כ
ילמוד טור עם ב"י דייקא, כי מטהר
ומזכך הנשמה מאוד, וכן קבלתי ממורי
הקדוש הבעש"ט נבג"מ. בצחרים ילמוד
גמרא בעיון עם תוספות ואלפסי ורא"ש
ז"ל. ובערב אחר מעריב ילמוד רמב"ם
הקדוש, כי ק' ממורי הק' ז"ל שהוא סגולה
ליראת שמים ולבער החיצונים, וד"ל.
ובלילה ילמוד קבלה, ומה שיתקשה בל
יהרהר בזה הענין הרבה, רק ירשום
הענין וישאל אותי או את בני הקדוש
אברהמיני' בן גילו. ק"ש שעל המטה
יקרא במלבוש העליון ועם אבנט דוקא,
כן ק' ממורי הקדוש ז"ל.

ועתה יפתח ה' את לבבינו במאור
תוה"ק ולעבדו בשמחה, אנס"ו.

דברי מורו אוהבו לעד,
דובער במוהר"ר אברהם.²

(כט)

מהרב המגיד לאנ"ש (בנידון פדיון-שכויים)

ב"ה ג' נח תקל"ג, אניפאל'.

להקצינים הנגידיים התורנים חסידים
יראים ושלמים, אנ"ש יח"נ.

כאשר נחזיק כעת מעות הרבה על פדיון
שכויים מאחב"י יחי'. ע"כ אני שולח את
תלמידי הרב הגאון הק' וכו' מ' זלמינא¹⁸
י"נ לאסוף מעות, ובזכות המצוה רבה
יפדה ה' אותם מכל צרה וצוקה ר"ל,
הערות בסוף הספר.

וירומם קרן הצלחתם למעלה ראש בגו"ר
וחיים ארוכים ושלום וכט"ס.
דברי ידיד המבקש עזרה בעד
אחב"י ומעתיר בעדם,
דובער במוהר"ר אברהם²

(ל)

מרבנו לר' לוי יצחק מברדיטשוב
ב"ה יום א' ויצא תקל"ג, פק"ק אניפאל'.

רב חיים ושלום רב אל כ"ק ידי"נ
איש אלקים נורא, הגאון המופ'
מוהר"ר לוי יצחק נ"י.

אד"ש, בפקודת רבנו מאור הגולה הק'
שי"נ, תכף יבוא חזרה לפק"ק, כי גברה
המחלה מאד ר"ל. אנחנו כל חבורתנו
הק' משמשים את אדו"מ י"נ למשמרות.
הכותב בדמע ומיחל לישועת הש"י
שיתרפא כרגע ברפוא"ש, אכ"ר, ידידו"ש
בלו"נ, מחכה לראותו תכף,
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זללה"ה.⁵
כל החבורה הק' דו"ש הטוב.

(לא)

רשימת דברי הרב המגיד קודם הסתלקותו

ב"ה.

רושם אני את הדברים אשר מסר לי
אאמו"ר זי"ע ביום ח"י כסלו תקל"ג, יום
א' לפני הסתלקותו זי"ע, במעמד תלתא,
אני וחברי הרב הק' מ' יהודא ליב הכהן
נ"י והרב הק' מ' זלמינא נ"י, וגם כל
הדבורים ששמענו.

ראשית אמר בזה"ל: מיינע קינדער,
איר זאלט זיך אלטין אין איינ"ים, וועט
איר אלץ איבער קימין, וועט איר גיין
אלץ ווייטער ניט צוריק ח"ו. והרמז והוא
בא"חד ומי ישיבנו.

ואח"כ בא גם הרב הצ' הק' מ' זושע
נ"י. ושאל מי בא, והשיב ר' זלמינא נ"י:
הר' זושע בא. רמז לו באצבעו הק' שיגש
אליו, ויגש. לקח אותו בידו הימנית
ואמר לו בזה"ל הק': דיא זושע מיינער

הק' מראוונא נבג"מ הכ"מ, להיותנו דבקים בו ליראה אותו ולהאזין אותו, כמחז"ל לרבות ת"ח, וכל הגה אשר יוציא מפיו קדשו מחויבים אנחנו לקיים תומ"י במס"נ באמת, ועי"ז יעלה אותנו על סולם אלקים אתו עמו בצוותא חדא בכל עת מצוא בנר"נ.

מבקשים אנחנו מכ"ק אדומ"ו יח"ג אשר תומ"י כאשר נמסור מידנו ליד קדשו הפ"נ התקשרות הזה הראשון, יאציל מרוח קדשו עלינו וישפיע עלינו רוח חכמה ובינה רוח עצה רוח דעת ויראת ה', בכב"י אנס"ו.

פק"ק אניפאלי, חנוכה ת"קל"ג.

נאום יודא ליב בן רחל הכהן.
נאום משולם זוסיל בן אסתר.
ד' שניאור זלמן בן רבקה.

מגישים אנחנו פ"נ לכ"ק י"ג הדס כסף טהור.

(לג)

רבנו להרב בן המגיד

ב"ה, יום א' תשא את ראש ב"י ת"קל"ג, לאדמ"ר.

אל כ"ק אדומ"ו הקדוש קש"ת מוהר"ר א' בן כ"ק אדומ"ו הח"מ נבג"מ ה"כ"ם.

אד"ש כ"ק י"ג, אודיע כי ב"ה באתי לפה על ש"ק תצוה, ועוד ביום עש"ק חפשתיו ומצאתי את שאהבה נפשי ומסרתי לו המכתב מכ"ק י"ג, והוא הקדוש אמר לי שאי"ה ביום ב' יתן אלי את כל הנצרך לכ"ק י"ג, ע"כ יחכה נא כ"ק י"ג ביאתי על ש"ק הבע"ל.

זאת להעיר כי קדוש ובר דעת כמהו לא חזיתי עוד, וממש יש לו מס"נ בעד קדושת אדומ"ו יחי'.

מנאי חברו ותלמידו אוהבו אהבת נפש, שניאור זלמן בן רבקה

בישטי אויף דעם עולם, אין דארטין וועשטי אויך זיין לעבין מיר, אזוי ווי דער גו"נ.

ואח"כ שאל אם יש הרב הק' מ' מנדילי מוויטעבסק נ"י, וענה ר' זלמינא כי איננו¹⁹ וגנח מאד. ושאל אם ר' ליב כהן נ"י יש, וענה ר' זלמינא יש. והביט עליו ואמר לו בזה"ל קדשו: גם אתה תהי' במחיצתי, כי שפתי כה"ן ישמרו דע"ת, ואני מעולם הדעת.

ואח"כ אמר וקרא בזה"ל: זלמינא זלמינא, ואתה תשאר לבדך, אבל אני אראה דרך ארויש שלעפין פין אלע דיינע צרות, ווארים נאך דיר וועל באמת ביינקין. ואח"כ אמר בזה"ל: אין דיא אברהמיני לעבין, דיא זאלשט נאר שווייגין, אין זיך פירין ווי ביז יעצט, אין פאלגין זלמינין לעבין, וועט דיר גוט זיין, אין דער עיקר איז, זאלשט זיך ניט מסגף זיין, ווארים אז סיא ווערט אקליין לעחילי אין גוף ווערט אגרוישער לאך אין דער נשמה, אין דייך נשמה איז גאר עפיס אנדערש ואמר אגיטי נאחט וישן.

ע"כ שמעתי מפיו ק' נ"ע ז"ל הדבורים האחרונים.

אברהם במוהר"ר דובער.

(מעבר לוף)

בעד הכתב הזה נתתי אלף רוח מזומנים, קנתי מאת ש"ב הרב החסיד וכו' מ' אברהם חיים מבא"ד נ"י. ישראל במוהר"ר שלום.²⁰

(לב)

ב"ה

התקשרות

אנחנו החתומ נתקשרנו בנ"ר"נ שלנו להדבק במידותיו יתברך כביכול, עי"ז שמקבלים אנחנו בלב שלם ומנפש חפצה מרות של כ"ק מו"ר ארי דבי עילאה קדוש ה' מורנו ורבנו הרב ר"א הקדוש שיח"נ בן כ"ק אדומ"ו רב"שכבה"ג המגיד הערות בסוף הספר.

(לד)

כנ"ל

ב"ה, ה' תשא את ראש בני י"ש"ר"א"ל
ת"קל"ג.

לכבוד אדמו"ק' צדיק הדור וכו'
וכו' וכו' מוהר"ר א' י"ג בן אדמו"ר
הח"מ הק' נ"ע הכ"ם.

בקידה על אפים אשתחיה מרחוק מול
זיו הדרתו ואגלה סוד כמוס, כי כ"ק
אדמו"ר הה"מ הק' הכ"ם אמר לי בזה"ל
הק' ביי"ח כסליו טרם יום הסתלקותו:
זלמינא זערצע, דיא זאהלשט טין וואש
מעגליך אז מיין אברהמינ' לעבין זאהל
בלייבין זיצין אויף מיין שטיל. אין טאמיר
חור"ש וועט ער ניט וועלין, זאהל מנדילע
דער ליטוואק. עכ"ל הק' נ"ע.

ע"כ לדעתי הקלושה בל יסרב כ"ק י"ג.
בן גילגו²¹ הרב הגאון הק' מו"ה מנדילע
י"ג אמר לי שבשום אופן בעולם בל ישב
על כסא מלאך ה' צבאות, כי לא ינחלו
אתרים את כבודו. וד"ל.

אי"ה על חג הפסח הק' הבע"ל אבוא
להנות מנועם זיו כ"ק אדמו"ר י"ג.

תלמידו לעד,

שניאור זלמן בן רבקה מלאזני.

(לה)

כנ"ל

ב"ה, ה' בשלח ת"קל"ד אניפאלי.

לכ"ק אדמו"ר הקדוש מו"ה א' י"ג בן
כ"ק אדמו"ר הח"מ נבג"מ מראוונא.

פנים אל פנים בל אוכל להזכיר את
כ"ק י"ג מפני היראה, ע"כ נלחצתי ע"י
מכתב, דכירנא את אשר פקד עליו כ"ק
אביו אדמו"ר נב"ג"ם נ"ע שבל יתענה
שום תענית, זולת הד' צומות ויום הקדוש.
ועתה עוד אזכור את כ"ק י"ג מורא רבך
כמורא שמים וגם כבוד אב. אני בל אבוא
מעתי לעמוד לפני כסא קדשו י"ג עד
הערות בסוף הספר.

אשר ישבני ע"י השליח בכ"ק שסלח לי,
ואז אבוא לפני כ"ק י"ג.

דברי הכותב ברתת ורעדה ממש
מפני היראה, ומפני הכבוד לא
כ"ש, תלמידו וחברו²² ואוהבו
באמת.

שניאור זלמן בן רבקה.

(לו)

כנ"ל

ב"ה, ה' מקץ תקל"ה, לאזני.

אל כ"ק אדמו"ר הקדוש וכו' מוהר"ר
א' י"ג בן כ"ק אדמו"ר הח"מ נבג"מ
זי"ע.

אד"ש, עתה אני רואה כי כאשר ניבא
כן הוא, ויגזור אומר ויקם. הרב הק'
האלקי מ' ברוך י"ג נכד רבינו הק' מאור
הגולה החל לצאת נגדי²³ על לא דבר.
הש"י יודע כי אני אוהב אותו בלוי"ג ונקי
אני מכל פשע ח"ו. יעשה נא כ"ק אדמו"ר
נפלאות להפוך את לבבו הק' לטובה עלי.
ובזה אשאר תלמידו חברו המשתחיה
מרחוק לפניו.

שניאור זלמן בן רבקה.

(לז)

מהרב בן המגיד להרב ר' זוסיא

ב"ה, ה' שמות תקלמ"ד"ה, אניפאלי²⁴.

אל כבוד ידיד ה' וידידי או"ג איש
חי צדיק וקדוש מופת הדור והדרו
וכו' מ' זושע נ"י מפה ק"ק הנ"ל.
פליאה גדולה אלי על צדיק כמהה הלא
אני והוא וגם... הרב הגאון הק' מ'
זלמינא נ"י שמענו מפה קדוש א"אמו"ר
נ"ע וזי"ע בזה"ל: מיא בעדארף זיין בא
זעך גאר נישט, אבער נישט קליין,
אדרבה גאר גרויש, ע"ד ויגבה לבו בדרכי
ה', וד"ל. ע"כ עצתי נישט נאך גיבין,
וד"ל. ובזה בטח אי"ה יצליח, וכל הקמים
עלינו יפלו כקש לפני רוח ואנחנו נקום
ונתעורר אנס"ו.

השמימים, ה"ה מוהר"ר לוי יצחק יחי' וה"ה מרנא ורבנא מוהר"ר שניאור זלמן יחי'.

בקצרה אודיעם כי נחוצ לי לראות את כ"ק פנים אל פנים לטכס עצה נכונה, וטובים השנים מן האחד. ועפ"י צוואת כ"ק אאמו"ר האלוקי זי"ע אתם השנים, כי מי שורה דעה אם לא אתם. אקוה כי עד מהרה תבואו.

דברי אוהבכם בלונ"ח המעתיר בעדכם לטובה.

אברהם במוהר"ר דובער²⁵.

(מ)

מרבנו להרב ר' ישראל מפאלאצק

ב"ה, א' מקץ ת"קלוא"ו.

שלום וברכה לכבוד הרב הג' הק' בו"ק חסידא ופרישא המפור' איש אלקים וכו' מו"ה ישראל י"נ מק"ק פאלאצק יצ"ו.

אד"ש אודיע את כ"ק י"נ כי גמרתי בדעתי בהסכם שבל אסע לארה"ק תוב"ב, ומכמה סיבות שונות. והסיבה העיקרית היא כי על מי אוכל לעזוב את אנ"ש אחב"י י"נ. כ"ק י"נ יוכל לנסוע ביחד עם ידי"נ מו"ר הרב הק' מו"ה מ' מנדיל י"נ לחיים ולשלום. ודכירנא עוד בבית אדומ"ו הה"ח נ"ע פעם אחת דברנו מנסיעת רבנו ק' הבעש"ט זלה"ה, ואמר אדמו"ר נ"ע כי יש נשמות שצריכין דווקא א"י ויש נשמות שצריכין דווקא חוץ לארץ. עכ"ל הק' ז"ל.²⁷ הש"י יאיר עיננו בתורתו לעבדו באמת בלב שלם.

ידידו"ש בלונ"ח

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה.²⁸

(מא)

מרבנו להרב ר' אברהם המלאך

(שולח לו מכתב של השל"ה)

ב"ה.²⁸

אל כבוד אדמו"ר שי"נ בן כ"ק

דברי ידידו אוהבו באמת המחכה לישועות כ"י א"ס ומעתיר בעדו לטובה.

אברהם במוהר"ר דובער²⁵.

(לח)²⁶

מ' אברהם המלאך לרבנו

ב"ה יום ה' שמות תקל"ה לפ"ק.

חיים ארוכים אל כ' ידי"נ וידיד ה', חבירי ותלמידי הגאון הק' איש אלקים, נתיב לא ידעו עיט וכו' מו"ה שניאור זלמן נ"י.

כאשר ק' מכתב מכ"ק ידי"נ הרב הגאון הק' איש אלקים נורא תהלות וכו' וכו' מ' מנחם מענדיל מוויטעפסק יחי', שגברה עליו התשוקה לעלות לארץ הקדושה ת"ו בב"א, ולפי דעתי הק' רואה אני בחוש כי נוכלים וצוררים רבים עלינו לבלע את הקודש, זהו דרך הק' של רבותינו הק' מאאמו"ר זלה"ה, ולפי דעתי נחוצ הרב הנ"ל להיות בפה, בכדי שבצוותא חדא את כ"ק יחי' יגיבו על דרכינו דרך עבה"ק, ורק בכך בחר ה' להתווכח עם מנגדינו, ע"כ כותב אנכי לכ"ק שי"נ מכתבי זה, שידבר על לבו של אותו צדיק י"נ, שיתמהמה עוד פה עד יעבור זעם ושלום יהיה לנו.

בטח ידעתי כי דבריו יעשו רושם גדול בלבו, וגם למעני יעשה זאת כ"ק י"נ, יקרא באזני ק' יח"נ את מכתבי זה אשר כתבתי אני הדו"ש ומעתיר בעד כלל ישראל.

אברהם במוהר"ר דובער²⁵.

(לט)

מהנ"ל להרב רלו"צ ולרבנו

ב"ה, יום ג' יתרו דהאי שתא ת"קל"ה, אניפאלי²⁴.

לכבוד חבירי ותלמידיי ה"ה הרבנים הגאונים הק', מטיבי לכת מנהיגי הדור צדיקים וחסידים אישים הערות בסוף הספר.

אדמו"ר ממעזריטש וצלה"ה.

שולח המכתב משל"ה הקדוש במתנה, כאשר הבטחתי לכ"ק י"ג, בעד הכתבים הק' שנתן לי כ"ק י"ג במתנה.

שניאור זלמן בן רבקה. (זהו העתק המכתב של רבנו השל"ה הקדוש:)

ב"ה, יום דלית לך שע"ב, פק"ק פראג. ²⁹ לבני אהובי, זית רענן, חסיד ותורני מופלג בתורה, מו"ה שעפטייל נ"י. החיים והשלום אתנו ב"ה.

בכדי לזכותך במצות כבוד אב באתי... כאשר זכית לישב על כסא הרבנות עליך לזכור מאמר חז"ל כאלו גיהנום כו', ותדין את כל לכף זכות, אפי' מי שיהי'. והעיקר שלא תשמע טענות הבעלי דינין מאחד שלא בפני חבירו, רק כששניהם יבואו או הרשות לשמוע ולא זולת. ובכל יום תלמוד ספרי מוסר, והפסוק כי השוחד יעור עיני חכמים וכו' בל תזין ממחשבותיך, ובזה תזכה ותזכה את הזכאי. ואני מברכך בני בברכת כהנים, מן יברכך ויחנך עד שלום.

דברי אביך דו"ש תמיד בכל עת ועונה.

ישעי' סגל הורוויץ בהרב הגאון החסיד מוהר"ר אברהם ³⁰ אבד"ק פראג.

(מב)

מרבנו להר"א מקאליסק

³¹ ב"ה, א' לך תקלזי"ן.

שלום וכל טוב אל כ"ק ידיד ה' וידיד כל בית ישראל, או"ג גאון וקדוש איש אלקים, כק"ש אברהם כ"ץ נ"י מקאליסקא.

²⁷ פקודת כ"ק אדמו"ר הה"מ נ"ע שמרה נפשנו, שאני אשאר בחו"ל, ועם כ"ק מו"ר הק' מ"מ י"ג יסעו לארצנו הקדושה רק הוא וכ"ק ידי"ג הרב הק' מו"ה ישראל י"ג מפאלאצק, ואני אשאר פה הערות בסוף הספר.

לנהל עדתי, ה' האיר להם הדרך, דרך הקדש.

מורה"ק י"ג צוה עלי כ"ז לכתוב לכ"ק, בכדי שיכין א"ע בוריוות, וד"ל, כי ברצון כ"ק י"ג לנסוע אי"ה בשטו"מ בחדש אדר ³² הבע"ל לחיים ולשלום, אנס"ו.

ובזה אשאר או"ג באמת.

שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה. ⁵

(מג)

מרבנו להרב רמ"מ

ב"ה, יום א' תרומה ת"ל"ז (?) וויטעבסק.

לכבוד אדמו"ר הרב הגאון הקדוש לו דומי"ה תהילה וכו' וכו' וכו' קש"ת מוהר"ר מ"מ יח"ג.

מכתבו הק' קבלתי. והנה אם שאני אין בכחי לעלות לא"י ת"ה וגם כי אדמו"ר הה"מ נבג"מ ונ"ע אמר לי בפירוש יוצא מפיו קדשו שאני בגדר נשמתי איני צריך לזה, אבל אעפ"כ אני כפוף לכ"ק י"ג, ונוסע אני עם כ"ק אדמו"ר יח"ג. וכאשר יסכים כ"ק מרן י"ג כן יקום. ²⁷

ובזה אסיים ואומר שלום.

דברי תלמידו וידידו"ש המתאבק בעפר רגלי חכמים לעולם שניאור זלמן בן רבקה.

(מד)

רבנו לר' אברהם המלאך

³³ ב"ה, ג' ויקרא תקל"ז, ³⁴ מאהליב שעל נהר דניסטר.

אל כ"ק אדמו"ר צי"ע איש אלקים, לו דומיה תהלה, קדוש ונורא וכו' וכו' וכו' מו"ר ר' אברהם י"ג בן אדמו"ר נ"ע הה"מ ממעזריטש.

בקיצור גדול, כי לא עת מצוא כעת, נוכל להודיע לכ"ק כי ב"ה פעלנו הרבה בהנסיעה, אבל מחמת שימי החג ³⁵ הקדוש ממשמשים ובאים הפסקנו. ואנחנו כעת

פעם אחד פ"ג לכ"ק אדומ"ו הה"מ זלה"ה. ואמר הבעש"ט נ"ע בזה"ל: איך האב נאך קיין מאל קיין פ"ג נישט גיגעבין. אייך הר' בער מעג איך גיבין, ווארים איהר וועט מיר נישט קאלי' מאכין, פאר ריחטין יאה. עכ"ל הק'. זה הי' בערב ר"ה תקי"ז בטח. ועתה אנה ה' לידי הפ"ג הזה, אשר בל"ס הוא כ"ק של מרן הבעש"ט נ"ע, וממקור נאמן ויסוד מוסד נודע לי כי זהו.

ואני כאשר נפשי ר"נ קשורה בנפש כ"ק הרב שיחי', שולח אותו במתנה לוטה פה לכ"ק יח"נ. ובעד זה יהי' לבבו הק' קשור ללבבי כאשר לבבי עם לבבו הק', והעיקר בכל עת מצוא להזכיר אותנו לחיים ולשלום ולכל טוב סנ"ו. בעד הפ"ג הק' נתתי ש"ס שלי עם ח' אדומים, כ"כ הוא יקר בעיני, אבל הן כל יקר מכל דאתה עיני בו בכ"ק הרב הק' מו"ר יח"נ.

דברי תלמידו, נפשו קשורה בנפשו לנצח סלה ועד.
שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה⁵ ובן רבקה.

פ"ג בעד פ"ג.

כל חבורתנו אנ"ש יחי' דו"ש הטוב.

(הפדיון נפש)

ב"ה, ערב רה"ש תקי"ז מעזבוז.

ישראל בן שרה לבריאאות ולאריכות יו"ש טובים, ושיזכה להתקשר עם כל הנפשות איך שהם ולהעלותן עד שורשן, ושכל מסטיניו ושונאיו ישובו מדרכם ויתהפכו לאוהבים, וזה יהי' ברצות ד' דרכי אי"ש, וכתובה וחתימה טובה בכב"י. פ"ג א' רוח לשבוע.

(מו)

מהרב ר' ברוך להרב ר' אברהם מקאליסק

ב"ה יום ב' ואתחנן אל ה' תקמ"ה, פק"ק מעזבוז יע"א.

כנהר הנני נוטה שלום אל כבוד

ביחד פה. והנה אני הכותב זלמינא, אבוא לכ"ק י"נ ואתאר לפניו את כל ונוכחת אי"ה אחר החג הקדוש. וכעת אנחנו מלויים את כ"ק הרב שי"נ לארץ הק' תובב"א.

רק בזאת נאות לנו לרשום לכ"ק י"נ את אשר עיננו החטאים ראו,³⁶ מה שאין בריה יכול להאמין, כי חשכו עיננו בהשקפה הזאת, והשי"ת יכפר בעד. בעיר שקלאון הראו לפנינו חרם שנכתב בו כזה: כת החסידים ימ"ש. לוי יצחק ריש בריוני, לגזור על האוכלים משחיטתן ומשמשין בכלי פגוליהם. תלמידי בעש"ט ימ"ש עוכר ישראל. ועה"ח בא גם הג' מוילנא, וע"ז ידו כל הדוים. אנחנו קרענו קריעה וישבנו על הארץ ד' שעות. אבל בגודל קדושת מרן הק' יח"נ בטחנו כי שונאנו יפלו כקש לפני רוח ומלאך ד' דוחפם.

אני זלמינא הכותב אתראה עם כ"ק יח"נ בקרב הימים, ולע"ע בא עה"ה. ומבקשים שכ"ק יח"נ יזכיר אותנו לטוב לנו, ובפרט הנסיעה הקדושה.

דברי מנחם מנדיל בהרב ר' משה ז"ל. שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך זלה"ה⁵ ובן רבקה.

(מה)

מרבנו להרב ר' מ"מ

(שולח לו פ"ג שנתן הבעש"ט לחה"מ)

ב"ה, יום ה' וישב תקל"ח.

לכ"ק הרב הק' אדומ"ו מו"ה מ"מ יחי' יושב בהר ד' בעיר הק' טבר' ³⁷ ת"ו בב"א.

מאוד מאוד לפלא בעיני על אשר מאם הדרך הק' לא קבלתי שום ת"א מכ"ק יח"נ מיום הפרד כ"ק יח"נ בעיר מוהליב. אבל הש"י ברוב רחמיו האמתיים נחני בדרך אמת, ואת אשר כמה בשרי ואותה נפשי לי. והוא ידוע לכ"ק יח"נ כי מרן הק' הבעש"ט זלה"ה נ"ע נתן העלות בסוף הספר.